

ГАБРИЕЛ ГАРСИЯ МАРКЕС

ЕДИН ДЕН СЛЕД СЪБОТАТА

Превод от испански: Валентина Рафаилова, 1979

chitanka.info

Безпокойството започна през юли, когато госпожа Ребека — кисела вдовица, която живееше в огромна къща с два чардака и девет спални, откри, че мрежите по прозорците бяха разкъсани, сякаш някой ги беше замерял с камъни от улицата. За пръв път забеляза това в спалнята си и помисли, че ще трябва да поговори с Архенида — нейна прислужница и довереница, откакто бе умрял съпругът ѝ. По-късно, докато ровеше из партушините (зашото от много отдавна госпожа Ребека не вършеше нищо друго, освен да рови из партушините), тя забеляза, че не само решетките на спалнята, а всички мрежи в къщата са повредени. Вдовицата имаше академично чувство за властта, наследено вероятно от прадядо ѝ по бащина линия — креол, който във войната за независимост се би на страната на роялистите, а после извърши малко пътешествие до Испания с единствената цел да посети двореца, построен от Карлос III в Сан Илдефонсо. Така че след като откри състоянието на другите мрежи, тя вече не помисли да поговори с Архенида, а наложи сламената си шапка с дребни кадифени цветчета и се отправи към кметството, за да съобщи за нападението. Но като пристигна, видя, че самият кмет — без риза, космат и с някаква — както на нея ѝ се стори — животинска якост, се бе заел да поправи мрежите на общината, също така повредени като нейните.

Госпожа Ребека нахълта в мръсната разхвърлена канцелария и най-напред видя куп умрели птички върху писалището. Но тя беше замаяна — донякъде от горещината, донякъде от възмущението, което предизвикаха у нея повредените ѝ мрежи. Така че не успя да се ужаси от необичайната гледка на умрелите птички върху писалището. Не я възмути и очевидното унижение на властта, която, покатерила се на върха на стълбата, поправяше металните мрежи на прозореца с кълботел и отвертка. Сега тя не мислеше за друго нечие достойнство освен за своето собствено, поругано от разкъсаните мрежи, а объркането ѝ попречи да свърже прозорците на къщата си и на кметството. Тя се изпъчи с тържествено достойнство на две крачки от вратата и като се опря на дългата украсена дръжка на чадърчето си, каза:

— Трябва да направя оплакване.

От върха на стълбата кметът обрна към нея сгърченото си от жегата лице. Не прояви никакво вълнение от необичайното присъствие на вдовицата в кабинета му. С мрачна нбрежност той продължи да сваля повредената мрежа и попита:

— За какво става дума?

— Момчетата от квартала са изпокъсали мрежите.

Тогава кметът отново я погледна. Внимателно я огледа от изящните кадифени цветчета до обувките с цват на старо сребро и все едно, че я виждаше за пръв път в живота си. Бавно слезе от стълбата, без да престава да я гледа, и когато стъпи на земята, той опря ръка на кръста и посочи с отвертката към писалището. После рече:

— Не са момчетата, госпожо. Птичките са.

Чак тогава тя свърза мъртвите птички върху писалището с покачения на стълбата мъж и с повредените мрежи на стаите ѝ. Потръпна при мисълта, че всички спални в дома ѝ са пълни с умрели птички.

— Птичките! — възклика тя.

— Птичките — потвърди кметът. — Чудно, че не сте ги забелязали, след като от три дни ни чупят прозорците, за да умрат в къщите.

Напускайки кметството, госпожа Ребека се почувствува засрамена. И малко сърдита на Архенида, която донасяше всички слухове от селото, а не ѝ бе казала за птичките. Разтвори чадърчето, заслепена от блясъка на неизбежния август, и докато вървеше по пустата напечена улица, ѝ се стори, че от стаите на всички къщи се изльчва остра и силна воня на умрели птички.

Това стана в последните дни на юли и никога дотогава в селото не бе имало такава горещина. Но жителите не ѝ обърнаха внимание, развлечени от смъртта на птичките. Макар това странно явление да не бе повлияло сериозно върху дейността в селото, повечето хора в началото на август мислеха все за него. Сред тях не бе преподобният Антонио Испабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар Кастанеда и Монтеро — кроткият енорийски свещеник, който на деветдесет и четири годишна възраст твърдеше, че три пъти е виждал дявола, а в същото време бе видял само две мъртви птички, без да им обърне никакво внимание. Първата бе намерил един вторник след службата, в ризницата, и си помисли, че е завлечена там от някоя съседска котка. Втората намери в сряда на чардака в дома си и като я побутна с върха на обувката, си помисли: „Не би трябвало да има котки на тоя свят.“

Но в петък, като стигна на гарата, той намери трета мъртва птичка на пейката, където реши да седне. Сякаш го прониза

светкавица, когато хвана птичето за крачетата, повдигна го до очите си, обърна го, огледа го и слисан си помисли: „Карамба, това е третото, което намирам тази седмица.“ От този миг започна да разбира какво става в селото, но по доста неясен начин, защото отец Антонио Исабел — отчасти поради възрастта си и отчасти, задето твърдеше, че три пъти е виждал дявола (което на хората се струваше малко невероятно), беше считан от енориашите си за добър, кротък и услужлив човек, но който обикновено витае из облаците. Той разбра, че става нещо с птичките, но и тогава не сметна, че е толкова важно, за да му посвети проповед. Той пръв усети миризмата. Усети я в петък през нощта, когато се събуди разтревожен — лекият му сън бе прекъснат от силно зловоние, което не знаеше дали се дължи на кошмар или на някакво ново средство на сатаната, решил да смущава съня му. Подуши наоколо и се обърна в леглото, като си мислеше, че случката може да му послужи като тема за проповед. Можеше да произнесе драматична проповед относно ловкостта на сатаната да прониква в човешкото сърце чрез кое да е от петте сетива.

На другия ден, докато се разхождаше из притвора преди литургия, за пръв път чу да се говори за мъртвите птички. Мислеше си за проповедта, за сатаната и за греховете, които могат да се извършат чрез обонянието, когато чу, че зловонието през нощта се дължало на събранието през седмицата птички; и в главата му нахлу неясна бъркотия от евангелски предубеждения, зловония и мъртви птички. Така че в неделя трябваше да импровизира проповед върху милосърдието, която и той не разбра напълно, и забрави завинаги връзката между дявола и петте сетива.

Все пак, в някое далечно кътче на мисълта му, тези преживявания сигурно са се запазили. Това му се случваше винаги — и в семинарията преди повече от седемдесет години, и още повече след като навърши деветдесет. Един ясен следобед в семинарията, когато валеше проливен дъжд без буря, той четеше откъс от Софокъл в оригинал. Когато дъждът спря, погледна през прозореца посърналото поле, чистата измита привечер и напълно забрави гръцкия театър и класиците, които той не различаваше, а наричаше общо „старчетата от едно време“. Един следобед — тогава не валеше, може би тридесет или четиридесет години по-късно, той прекосяваше павирания площад на едно село, където бе отишъл на гости, и без да има намерение,

изрецитира стиха от Софокъл, който някога бе чел в семинарията. Същата тази седмица води дълъг разговор за „старчетата от едно време“ с папския викарий — впечатлителен и приказлив старец, любител на сложни гатанки за начетени люде, които той твърдеше, че е измислил, и които години по-късно станаха много известни под името кръстословици.

Този разговор му помогна да възстанови изведнъж цялата си стара и дълбока любов към гръцките класици. На Коледа същата година получи писмо. И ако вече по онова време не си беше спечелил името на прекалено мечтателен, безстрашен тълкувател и малко безразъден в проповедите си, тогава щяха да го направят епископ.

Но се погреба в селото, много преди войната от осемдесет и пета година и по времето, когато птичките идваха да умрат в стаите, беше минало доста, откакто бяха поискали да бъде заместен от някой по-млад свещеник и особено след като бе казал, че е виждал дявола. Оттогава започнаха да го пренебрегват, но той не го забеляза съвсем ясно, макар че все още можеше да разчита без очила дребните букви в молитвеника си.

Винаги се бе отличавал с умерени навици. Беше дребен, невзрачен, кокалест, с отмерени движения и благ за разговор глас, но прекалено благ за амвона. Прекарваше цялата сутрин в стаята и размишляваше, излегнат безгрижно в платнения стол, само по дълги копринени гащи, пристегнати на глезените.

Не правеше нищо друго, освен да отслужва литургия. Два пъти седмично сядаше в изповедалнята, но от години вече никой не се изповядваше. Той просто си мислеше, че енориашите му престават да вярват поради новия начин на живот, и затова смяташе за благоприятно, че е виждал три пъти дявола, макар да знаеше, че хората не му вярват много-много, пък и съзнаваше, че не е много убедителен, когато говори за тези свои преживявания. Той самият не би се изненадал особено, ако откриеше, че е мъртъв — не само през последните пет години, но и в тези необикновени мигове, когато намери първите две птички. Когато намери третата, той се върна донякъде към живота, така че през последните дни доста често мислеше за умрялото птиче върху пейката на гарата.

Живееше на десет крачки от черквата в малка къща без мрежи, с чардак към улицата и две стаи, които му служеха за кабинет и спалня.

Смяташе — може би в миговете на помрачение, — че е възможно да се постигне щастие на земята, когато не е много горещо и тази мисъл малко го объркваше. Обичаше да се лута из лабиринтите на метафизиката. Тъкмо това правеше всяка сутрин, седнал пред открепнатата врата на чардака, със затворени очи и отпуснати мускули. Но и той самият не беше усетил, че мислите му толкова са изтънели, че поне от три години в миговете на размишление вече не мисли за нищо.

Точно в дванайсет едно момче прекосяваше чардака с четири канчета за храна, които всеки ден съдържаха едно и също — супа с кокал и парче юка, бял ориз, готово мясо без лук, пържени банани или царевична питка и малко леща, която отец Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар никога не беше вкусил.

Момчето поставяше канчетата с храна до стола, където лежеше свещеникът, но той не отваряше очи, докато не чуеше отново стъпките по чардака. Затова в селото мислеха, че свещеникът изкарва следобедната дрямка преди обяд (което също изглеждаше невероятно), докато всъщност той и нощем не спеше както трябва.

По това време навиците му се бяха опростили до крайност. Обядваше, без да се помръдва от платнения си стол, без да вади храната от канчетата, без чинии, вилица и нож, а само с лъжицата, с която ядеше супата. После ставаше, намокряше с малко вода главата си, обличаше бялото расо, изпъстрено с големи квадратни кръпки, и се отправяше към гарата точно когато всички хора в селото лягаха за следобедна почивка. От няколко месеца изминаваше този път, като шепнеше молитвата, която сам бе съчинил при последното появяване на дявола.

Една събота — девет дена, след като бяха започнали да падат мъртвите птички — отец Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар вървеше към гарата, когато в краката му падна едно агонизиращо птиче, точно срещу дома на госпожа Ребека. Озари го внезапно просветление и той разбра, че това птиче за разлика от останалите можеше да бъде спасено. Вдигна го и почука на вратата на госпожа Ребека в момента, когато тя разкопчаваше корсажа си, за да си легне.

Вдовицата чу тропането в стаята си и инстинктивно обърна очи към мрежите. Нито една птичка не бе проникнала в тази стая от два дни. Но мрежата продължаваше да стои разкъсана. Бе решила, че е

безсмислено да я поправя, докато продължаваше това нашествие от птички, което ѝ опъваше нервите. През бръмченето на електрическия вентилатор тя чу тропането по вратата и с досада си спомни, че Архенида спи в последната стая на чардака. Дори не се запита кой може да я беспокои по това време. Отново закопча корсажа си, мина през вратата с мрежа, тръгна ядосана право през чардака, прекоси отрупания с мебели и украсения салон и преди да отвори вратата, видя през телената мрежа отец Антонио Ирабел — тъжен, с угаснали очи и едно птиче в ръце — да казва (още преди тя да отвори вратата): „Сигурен съм, че ако го поръсим с вода и после го поставим под една кратуна, ще се свести.“ И като отваряше вратата, госпожа Ребека усети, че припада от ужас.

Не остана там повече от пет минути. Госпожа Ребека мислеше, че тя е съкратила посещението. Но всъщност беше свещеникът. Ако в този миг вдовицата бе размислила, щеше да разбере, че през тридесетте години, в които живееше в селото, свещеникът никога не бе оставал повече от пет минути в дома ѝ. Струваше му се, че в разточителната мебелировка на гостната ясно личи сластолюбивият дух на стопанката въпреки далечното ѝ, но всепризнато родство с епископа. Освен това съществуваща някаква легенда (или история) за семейството на госпожа Ребека, която вероятно — мислеше си отецът — не бе стигнала още до епископа, въпреки че полковник Аурелиано Буендия — първи братовчед на вдовицата, когото тя считаше за коравосърден към семейството — веднъж бе казал, че епископът не е дошъл в селото през този век, за да избегне посещението на родственицата си. Но било то история или легенда, истината е, че отец Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар не се чувствуваше добре в този дом, чиято единствена обитателка никога не бе проявявала милосърдие и се изповядваше само веднъж в годината, но отговаряше уклончиво, когато той се опитваше да научи нещо по-точно за тайнствената смърт на мъжа ѝ. Ако сега седеше там и я чакаше да донесе чаша вода, за да поръси едно умиращо птиче, то беше по волята на едно обстоятелство, което той никога не би предизвикал.

Докато чакаше вдовицата, свещеникът, седнал във великолепен люлеещ се стол от резбовано дърво, усещаше странната влага на тази къща, която не се бе успокоила от деня, когато преди повече от

четирийсет години прозвуча изстрел и Хосе Аркадио Буендия — брат на полковника, сред дрънкане на токи и шпори падна по очи върху още топлите гамashi, които току-що си бе свалил.

Когато госпожа Ребека влезе отново в гостната, тя видя отец Антонио Иисабел да седи в люлеещия се стол с това отвлечено изражение, което я ужасяваше.

— Животът на всяко животинче — каза свещеникът — е толкова скъп на нашия господ-бог, колкото и животът на всеки човек.

Като изрече това, той не помисли за Хосе Аркадио Буендия. Вдовицата също. Но тя бе свикнала да не вярва на думите на свещеника, откакто той говори от амвона за трите пъти, когато му се явил дяволът. Без да му обръща внимание, тя взе птичката, потопи я в чашата и я разтърси. Свещеникът забеляза, че в движенията ѝ има коравосърдечие и небрежност, абсолютно безразличие към птичето.

— Не обичате птичките — каза той меко, но убедително.

Вдовицата вдигна клепачи с израз на нетърпение и неприязнь.

— Дори да ги бях обичала някога — рече тя, — сега щях да ги намразя, загдето са решили да умират вътре в къщите.

— Умряха много — каза той непреклонно. Човек можеше да си помисли, че в монотонния му глас се крие хитрост.

— Всички — рече вдовицата. И докато изтръскваше с отвращение птичето и го слагаше под една кратуна, тя добави: — И нямаше да ме е грижа, ако не ми бяха изпокъсали мрежите.

На него му се стори, че никога не е виждал такова коравосърдечие. Миг след това, държейки го в собствената си ръка, свещеникът разбра, че малкото и беззащитно телце бе престанало дадиша. Тогава забрави всичко — и влагата в къщата, и сластолюбието, и непоносимата миризма на барут в трупа на Хосе Аркадио Буендия; и си даде сметка за чудната истина, която го заобикаляше от началото на седмицата. Още там, докато вдовицата го наблюдаваше как напуска дома ѝ с мъртвото птиче в ръце и заплашителен израз на лицето, той проумя чудното откровение — че над селото вали дъжд от мъртви птички и че той, наместникът на бога, предопределенят, който бе познал щастието, когато не беше много горещо, бе забравил напълно Апокалипсиса.

Този ден, както винаги, той отиде на гарата, но не си даваше ясна сметка за действията си. Смътно усещаше, че в света става нещо, но се

чувствуваше притъпен, глупав, недостоен за този миг. Седнал на пейката на гарата, той се мъчеше да си спомни дали в Апокалипсиса има дъжд от мъртви птички, но съвсем го беше забравил. Изведнъж си помисли, че заради отбиването в дома на госпожа Ребека е изпуснал влака и протегна врат над прашните изпочупени стъкла. Часовникът на администрацията показваше един без дванайсет. Когато се върна на пейката, усети, че се задушава. В този миг си спомни, че е събота. Размаха за малко ветрилото си от палмови листа, залутан в мрачните и мъгливи мисли. А после се отчая от копчетата на расото си и от копчетата на ботите си, и от дългите си и тесни копринени гащи и разтревожен разбра, че никога през живота не му е било толкова горещо.

Без да се помръдне от пейката, той разкопча яката на расото, измъкна от ръкава кърпата и обърса зачервеното си лице, като в миг на патетично просветление си помисли, че може би е свидетел на зараждането на земетресение. Някъде беше чел това. Небето обаче беше безоблачно — прозрачно и синьо, и от него тайнствено бяха изчезнали всички птички. Той осъзна цвета и прозрачността на небето, но мигновено забрави за мъртвите птички. Сега мислеше за друго — за възможността да се разрази буря. Но небето беше бистро и спокойно, сякаш беше небето на някакво друго, различно и далечно село, където никога не бе усещал горещина, и сякаш бяха други, а не негови очите, които го съзерцаваха. После погледна на север, над покривите от палмови листа и поръждавял цинк и видя бавното, безмълвно и неподвижно петно на лешоядите над бунището.

По никаква тайнствена причина почувствува, че в този миг у него възкръсват вълненията, които изпита една неделя в семинарията, малко преди да го ръкоположат. Ректорът му бе разрешил да ползува частната му библиотека и той прекарваше по цели часове (особено в неделя), потънал в пожълтелите книги, миришещи на старо дърво и с бележки на латински, изписани с дребния настръхнал почерк на ректора. Една неделя, след като беше чел през целия ден, в стаята влезе ректорът и смутен побърза да вдигне някаква картичка, която очевидно беше изпаднала измежду страниците на книгата, която той четеше. Забеляза объркането на ректора и не каза нищо, но успя да прочете картичката. Имаше само едно изречение, изписано с лилаво мастило, с ясен и прав почерк: *Madame Ivette est morts cette nuit*^[1]. След повече от половин

век, загледан в ятото лешояди, кръжащи над едно забравено село, той си спомни тъжното изражение на ректора, седнал срещу него — синкав в здрача, едва забележимо задъхан.

Под впечатлението от този спомен, той не усети горещина, а тъкмо обратното — ледени зъби се впиха в слабините и стъпалата му. Почувствува страх, без да знае причината за този страх, оплетен в мрежата от объркани мисли, сред които се примесваше чувство за гадене и копитото на сатаната, затънало в калта, и купища мъртви птички, сипещи се над света, докато той — Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар, стои безразличен към това събитие. Тогава се изправи, учудено вдигна ръка като за поздрав, който се изгуби в празното пространство, и възклика ужасен: „Скитникът евреин“.

В този миг влакът изsvири. За пръв път от много години той не го чу. Видя го, че влиза в гарата, обгърнат в гъст пушек, и чу градушката от сажди по ръждясалите цинкови плохи. Но всичко това беше като далечен и необясним сън, от който той не се събуди напълно до четири часа следобед, когато обмисли окончателно прекрасната проповед, която щеше да произнесе в неделя. Осем часа по-късно отидоха да го повикат, за да даде последно причастие на някаква жена.

Така че свещеникът не можа да узнае кой пристигна този следобед с влака. Много време беше гледал как минават четирите разнебитени и избелели вагона и не си спомняше някой да беше слязъл от тях, за да остане, поне през последните години. По-рано беше друго — тогава можеше да стои цял следобед и да гледа как минава натовареният с банани влак; сто и четиридесет вагона, натоварени с плод, минаваха един след друг, докато, вече късно през нощта, отминеше и последният вагон, на който някакъв мъж окачваше зелен фенер. Тогава виждаше селото от другата страна на линията, със запалени вече светлини, и му се струваше, че само като го гледа как отминава, влакът го отвежда на друго място. Може би оттогава остана навикът му всеки ден да ходи на гарата, дори след като стреляха по работниците и с банановите плантации се свърши, а с тях — и с влаковете с по сто и четиридесет вагона, и остана само този жълт прашен влак, от който никой нито слизаше, нито се качваше.

Но тази събота пристигна някой. Когато отец Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар се отдалечи от гарата, едно

къртко момче, в което нямаше нищо особено освен глада му, го зърна от прозореца на последния вагон точно в мига, в който си спомни, че не е ял от предния ден. Помисли си: „Щом има свещеник, ще има и хотел.“ И слезе от влака, и прекоси улицата, напечена от жаркото августовско слънце, и влезе в хладния полумрак на една къща срещу гарата, където стържеше никаква изхабена грамофонна плоча. Изостреният му от двудневен глад нюх му посочи, че това е хотелът. И влезе вътре, без да види табелата — „Хотел Макондо“, — надпис, който не му бе писано да прочете.

Собственицата беше бременна в шестия месец. Лицето ѝ беше с цвят на горчица и видът ѝ показваше, че е досущ същата като майка си, когато майка ѝ е била бременна с нея. Той поиска „обяд, колкото се може по-бързо“ и тя, без да си дава зор, му поднесе чиния супа с един оглозган кокал и ястие от кълцано месо със зелени банани. В този миг влакът изsviri. Обвит в топлата целебна пара на супата, той пресметна на какво разстояние от гарата се намира и веднага след това усети, че го обхваща смътното чувство за паника, което предизвиква изпускането на влака.

Понечи да се затича. Стигна до вратата — измъчен, но още не бе прекрачил прага, когато разбра, че няма да успее да хване влака. Когато се върна до масата, бе забравил глада си; до грамофона видя едно момиче, което безмилостно го гледаше с ужасния израз на куче, размахало опашка. Тогава за пръв път през деня си свали шапката, която му бе подарила майка му преди два месеца, и като я стисна между колената си, продължи да се храни. Когато стана от масата, не изглеждаше разтревожен, че е изпуснал влака и че ще трябва да прекара края на седмицата в никакво село, за чието име дори нямаше да попита. Седна в един ъгъл на салона, опрял гръб на твърдия стол с права облегалка, и дълго стоя така, без да слуша плочите, докато момичето, което ги подбираще, каза:

— На чардака е по-прохладно.

Той се почувствува зле. Трудно му беше да започва разговор с непознати. Измъчващ се, когато трябваше да гледа хората в очите, а когато все пак трябваше да заговори, думите му излизаха не така, както ги бе мислил. „Да“ — отвърна той. И усети лека тръпка. Опита се да се залюлее, забравил, че не е в люлеещ се стол.

— Хората, дето идват тук, изнасят столове на чардака, защото е по-прохладно — каза момичето. И той, като я чу, с мъка разбра, че тя има желание да разговаря. Осмели се да я погледне в момента, когато тя навиваше грамофона. Изглеждаше, че седи там от месеци, може би от години, и не проявяваше никакво намерение да се помръдне от мястото си. Навиваше грамофона, но не откъсваше очи от момчето. Усмихваше се.

— Благодаря — каза той, като се опита да се надигне, да придаде свобода и непринуденост на движенията си.

Момичето не преставаше да го гледа. И добави:

— И си оставят шапките на закачалката.

Този път той усети, че ушите му пламват. Потръпна при мисълта за този начин на внушение. Почувствува се неудобно, притиснат до стената, и отново го обзе паниката, че е изпуснал влака. Но в този миг в салона влезе собственицата.

— Какво правите? — попита тя.

— Изнася стола на чардака, както правят всички — отвърна момичето.

Стори му се, че долавя насмешка в думите ѝ.

— Не се тревожете — каза собственицата. — Аз ще ви донеса една табуретка.

Момичето се разсмя и той се смути. Беше горещо. Суха и равна жега и той се потеше. Собственицата издърпа на чардака една дървена табуретка с кожена седалка. Той понечи да я последва, когато момичето заговори отново.

— Лошото е, че птичките ще ви уплашат — каза то.

Той успя да забележи сировия поглед, който собственицата хвърли на момичето. Стрелна го бързо, но остро.

— По-добре мълкни — каза тя и се обърна усмихната към него. Тогава той се почувствува по-малко самотен и му се прииска да каже нещо.

— За какво говори? — попита момчето.

— По това време на чардака падат мъртви птички — каза момичето.

— Само си ги приказва — каза собственицата. Тя се наведе, за да подреди букета изкуствени цветя на масичката. Пръстите ѝ нервно потрепваха.

— Приказвам си, нали? — възрази момичето. — Самата ти помете две оня ден.

Собственицата ядосано я погледна. Изглеждаше измъчена и явно ѝ се искаше да обясни всичко — докато изчезне и най-малката следа от съмнение.

— Работата, господине, е, че оня ден момчетата оставиха две умрели птички на чардака, за да я подразнят, а после ѝ казаха, че от небето падат мъртви птички. Тя вярва на всичко.

Той се усмихна. Обяснението му се стори много забавно и се обърна да погледне момичето, което тревожно го наблюдаваше. Грамофонът бе замъкнал. Собственицата се прибра в другата стая и докато той вървеше към чардака, момичето тихо настоя:

— Видях ги как падат. Поязвайте ми. Всички ги видях.

И тогава му се стори, че разбира привързаността ѝ към грамофона и раздразнението на собственицата.

— Да — каза той състрадателно. И като продължи към чардака, добави: — И аз ги видях.

Навън, под сянката на бадемовите дръвчета, не беше толкова горещо. Опря табуретката о рамката на вратата, отметна глава назад и си спомни за майка си; майка му, излегната в люлеещия се стол, пъди кокошките с дълга дръжка от метла, докато усеща, че той за пръв път не си е в къщи.

Само преди седмица би могъл да си помисли, че животът му е като опънато право въже, проточено от онова дъждовно утро през последната гражданска война, когато бе дошъл на този свят между четирите стени от кал и бамбук на едно селско училище, до това юнско утро, в което навърши двадесет и две години, и майка му се приближи до хамака и му подари шапка с прикрепена картичка: „На скъпия ми син, за рождения му ден“. Понякога се отърсваше от плесента на безделието и изпитваше тъга по училището и черната дъска, по оплютата от мухите карта — на една сякаш пренаселена страна, и по дългата редица канчета, окачени на стената, под името на всяко дете. Там не беше горещо. Селото беше зелено и спокойно; кокошки с дълги пепеляви крака прекосяваха класната стая и лягаха да снасят под умивалника. Тогава майка му беше тъжна, затворена жена. Привечер сядаше на хлад и се наслаждаваше на ветреца, който се промъкваше през кафейните плантации, и казваше: „Манауре е най-красивото село

на света“; а после, като го гледаше как кротко расте в хамака, се обръщаше към него: „Когато пораснеш, ще го разбереш.“ Но не разбра нищо. Не го разбра, като стана на петнайсет години — прекалено едър за възрастта си, преливащ от това буйно и замайващо здраве, което дава безделието. Докато навърши двадесет години, животът му се състоеше главно в смяната на положението в хамака. Но по онова време майка му, принудена от ревматизма, напусна училището, в което бе работила осемнадесет години, и те отидоха да живеят в къща с две стаи и огромен двор, където отглеждаха кокошки с пепеляви крака — също като ония, дето щъкаха из класната стая.

Грижата за кокошките бе първият му допир с действителността. И бе единственият до месец юли, когато майка му се замисли за пенсия и сметна, че синът ѝ е вече достатъчно прозорлив, за да я изействува. Той помогна много при изготвянето на документите и дори прояви необходимия такт и убеди свещеника да промени с шест години кръщелното свидетелство на майка му, която още не бе стигнала възраст за пенсия. В четвъртък получи последните наставления, добросъвестно подредени до най-малката подробност от педагогическия опит на майка му, и потегли за града с дванайсет песос, един кат дрехи, връзката документи и съвсем елементарна представа за думата „пенсия“ — нея той разбираше просто като определена сума, която правителството трябва да му отпусне, за да се заеме с отглеждането на свине.

Задряпал на чардака в хотела, затъпял от жегата, той не се бе замислил колко сериозно е положението му. Предполагаше, че всичко ще се уреди на следващия ден, когато дойде влакът, така че сега единствената му грижа бе да чака неделята, за да продължи пътя си и никога повече да не си спомни за това село, където жегата беше непоносима. Малко преди четири часа той се унесе в тежък, лепкав сън и в просьница съжаляваше, че не си е взел хамака. Тогава разбра, че е забравил във влака вързопа с дрехи и документите за пенсията. Събуди се изведнъж, стреснат, като си мислеше за майка си, и отново бе обзет от паника.

Когато премести стола в гостната, светлините в селото вече бяха запалени. Никога не бе виждал електрическо осветление и жалките оплюти крушки в хотела му направиха силно впечатление. После си спомни, че майка му беше разказвала затова, и продължи да тъти

стола към трапезарията, като се мъчеше да избягва конските мухи, които се бълскаха като снаряди в огледалата. Вечеря неохотно, потиснат от мисълта за положението си, от силната жега, от тази горчива самота, в която изпадаше за пръв път. След девет го отведоха в дъното на къщата, в една дървена стаичка с вестници и списания, налепени по стените. В полунощ бе потънал в тежък трескав сън, докато на пет преки оттам отец Антонио Ирабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар, проснат по гръб в леглото, мислеше, че преживяванията му през тази нощ ще обогатят проповедта, която бе подготвил за седем сутринта. Свещеникът почиваше, обут в дългите си и тесни копринени гащи, сред непрестанното бръмчене на комарите. Малко преди дванадесет бе прекосил селото, за да даде последно причастие на една жена, и сега беше нервен и възбуден. Затова оставил обредните вещи до леглото и легна да премисли проповедта си. Лежа така няколко часа, проснат по гръб в леглото, докато чу далечния писък на някакъв алкараван в утрото. Тогава се опита да стане, тежко се надигна, стъпи върху камбанката и се строполи на твърдия грапав под на стаята.

Съвзе се едва когато почувствува пронизваща болка в хълбока. В този миг осъзна цялата си тежест — тежестта на тялото си, на вината си, на възрастта си. Усети под бузата си твърдия каменист под, който толкова пъти — когато подготвяше проповедите си — му бе помогал да си създаде ясна представа за пътя, водещ към ада. „Исусе!“ — прошепна уплашен и си помисли: „Сигурно никога вече няма да се изправя.“

Не разбра колко време е лежал на пода — без да мисли за нищо, без дори да се моли за по-лека смърт. Сякаш наистина за миг бе умрял. Но когато се свести, не усещаше нито болка, нито страх. Видя бледата светлина под пролуката на вратата, чу — далечно и тъжно, кукуригането на петлите и разбра, че е жив и че съвсем добре си спомня думите от проповедта.

Когато свали резето, навън се съмваше. Не усещаше болка и дори му се струваше, че при падането се бе отърсил от старостта си. Цялата доброта, всички заблуди и страдания на селото проникнаха до душата му в мига, когато вдъхна първата глътка въздух — тази синя влага, изпълнена с кукуригане. После се огледа наоколо, сякаш за да се

помири със самотата, и видя в спокойния сумрак на разсъмването една, две, три мъртви птички на чардака.

Десетина минути стоя загледан в трите телца и си мислеше, в съответствие с предварително обмислената проповед, че тази масова смърт на птичките трябва да получи изкупление. После се отправи към другия край на чардака, вдигна трите мъртви птички, върна се до делвата, отпуши я и едно след друго пусна трите птичета в застоялата зеленикова вода, без да знае защо точно прави това. „Три и три правят половин дузина за една седмица“ — помисли си той и внезапно го озари просветление, че е започнал да живее големия ден в живота си.

В седем бе започнало да става горещо. В хотела единственият гост чакаше закуската. Момичето с грамофона още не бе станало. Собственицата се приближи и в този миг сякаш вътре в издутия ѝ корем прозвучаха седемте удара на часовника.

— Значи, влакът ви оставил — рече тя със закъсняло съчувствие. После донесе закуската — мляко с кафе, едно пържено яйце иrezени зелен банан.

Той се опита да хапне, но не беше гладен. Тревожеше го започналата жега. Беше плувнал в пот. Задушаваше се.

Бе спал зле, облечен, и сега малко го тресеше. Отново го обземаше паниката и си спомни за майка си в мига, когато собственицата се приближи да прибере чиниите, сияеща в новата си рокля на големи зелени цветя. Роклята на собственицата му припомни, че е неделя.

— Има ли служба? — попита той.

— Има — отвърна жената. — Но все едно, че няма, защото почти никой не ходи на черква. Още не са изпратили нов свещеник.

— А какво му е на сегашния?

— Ами вече е към стогодишен и е малко смахнат — отвърна жената и остана неподвижна, замислена, с всички чинии в ръка. После добави:

— Оня ден се закле от амвона, че е виждал дявола, и оттогава почти никой не е влязъл в черквата.

И така той тръгна към черквата — отчасти воден от отчаяние, отчасти от любопитството да види човек на сто години. Забеляза, че селото е като мъртво, с безкрайни прашни улици и мрачни дървени къщи с цинкови покриви, които изглеждаха необитаеми. Това

представляваше селото в неделя — улици без трева, къщи с мрежи и великолепно дълбоко небе над задушаващия зной. Помисли си, че нищо не подсказва, че неделата се различава от кой да е ден от седмицата и както вървеше по пустата улица, си спомни за майка си: „Всички улици във всички села неизбежно водят към черквата или гробището.“ В този миг се озова на малък павиран площад, пред варосано здание с камбанария, дървен петел на върха и часовник, спрял на четири и десет.

Без да бърза, той прекоси площада, изкачи трите стъпала на притвора и веднага усети миризмата на остаряла човешка пот, примесена с мириса на тамян; после влезе в хладния полумрак на почти празната черква.

Отец Антонио Иасабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар току-що се бе изкачил на амвона. Тъкмо щеше да започне проповедта, когато видя, че влиза някакво момче с шапка на глава. Видя го как оглежда с големите си спокойни и бистри очи почти празната черква. Видя го как сяда на последната пейка с наведена настрани глава и ръце върху коленете. Разбра, че беше другоселец. Бе живял над двайсет години в селото и би познал всеки негов жител дори по миризмата. Затова знаеше, че току-що влязлото момче е другоселец. С бърз проницателен поглед прецени, че беше мълчаливо и тъжно същество и че дрехите му бяха мръсни и смачкани. „Като че ли дълго време е спал с тях“ — помисли с някаква смесица от погнуса и съжаление. Но после, като го видя на пейката, усети, че душата му прелива от благодарност и се приготви да произнесе за него голямата проповед в живота си. „Исусе — мислеше си през това време, — позволи да си спомни за шапката, за да не трябва да го изгоня от черквата.“ И започна проповедта.

В началото говореше, без да съзнава думите си. Дори не се слушаше. Чуваше само ясната волна мелодия, която се лееше от някакъв извор, дремещ в душата му от сътворението на света. Усещаше смътна увереност, че думите му излизат точни, ясни, на място, така, както ги беше обмислил. Усещаше, че някаква топла пара притиска вътрешностите му. Но знаеше, че духът му е пречистен от суета и че усещането за доволство, което владееше чувствата му, не е надменност, нито непокорство или суета, а чистото упование на духа му в господа-бога.

В своята спалня госпожа Ребека чувствуваше, че ще припадне, защото след миг горещината щеше да стане непоносима. Ако не беше пуснала корени в селото поради някакъв неясен страх от новото, щеше да напъха вехториите си в сандък с нафталин и щеше да тръгне по света, както направил прадядо й. Но някъде дълбоко в себе си знаеше, че й е писано да умре в селото, между безкрайните чардаци и деветте стаи, чиито мрежи — мислеше си тя — щеше да накара да сменят с армирани стъклла, щом жегата престане. Така че щеше да остане там, реши тя (и това решение тя вземаше винаги, когато подреждаше дрехите в шкафа); и реши също, че ще пише на „многоуважаемия братовчед“ да изпрати млад свещеник, за да може отново да ходи на литургия с шапката си с дребни кадифени цветчета и за да слуша прилична служба и мъдри поучителни проповеди. Утре е понеделник — помисли си тя и изведнъж се замисли как ще започне писмото до епископа (начало, което полковник Буендия би окачествил като лекомислено и непочтително), когато Архенида рязко отвори вратата с мрежа и извика:

— Госпожо, казват, че свещеникът полуудял на амвона.

Вдовицата обърна към вратата лице с привичното посърнало и кисело изражение.

— Той е луд поне от пет години — каза тя. — И като продължи да подрежда дрехите си, добави: — Сигурно пак е видял дявола.

— Този път не е дявол — каза Архенида.

— А кого? — попита госпожа Ребека надуто и безразлично.

— Сега казва, че видял Скитника-евреин.

Вдовицата усети, че кожата ѝ настърхва. Цял рояк мисли, сред които се смесваха изпокъсаните ѝ мрежи, жегата, мъртвите птички и чумата, нахлу в главата ѝ при тези думи, които не бе чувала от следобедите на далечното си детство — „Скитникът-евреин“. И тогава — бледа и настърхнала — тя тръгна към Архенида, която я гледаше с отворена уста.

— Вярно — каза вдовицата с глас, който сякаш излизаше от утробата ѝ. — Сега си обяснявам защо птичките измирят.

Тласкана от ужас, тя покри главата си с черна бродирана мантия и като мълния прекоси дългия чардак, отрупаната с украшения гостна, входната врата и двете преки, които я деляха от черквата, където отец Антонио Испабел дел Сантисимо Сакраменто дел Алтар говореше

преобразен: „... Кълна се, че го видях. Кълна се, че се изпречи на пътя ми днес на разсъмване, след като бях дал последно причастие на жената на Хонас дърводелеца. Кълна се, че лицето му носеше отпечатък на божието проклятие и оставяше след себе си следа от горяща пепел.“

Думата, недовършена, остана да се носи във въздуха. Той разбра, че не може да сдържи треперенето на ръцете си, че цялото му тяло трепери и че по гръбнака му бавно се стича струйка студена пот. Чувствуващ се зле, като усещаше треперенето и жаждата, и силното обръщане в червата, и къркоренето, което прозвучава като дълбокия глас на орган в корема му. Тогава осъзна истината.

Видя, че в черквата има хора и че през главния кораб върви госпожа Ребека — драматично разперила ръце, вдигнала нагоре студеното си кисело лице. Той смътно разбра какво става и дори в съзнанието му проблесна мисълта, че би било суетно да смята, че извършва някакво чудо. Скромно опря ръце на дървения парапет и продължи проповедта си.

— Тогава тръгна към мене — рече той. — И този път се вслуша в развълнувания си убедителен глас. — Тръгна към мене, а очите му бяха като изумруди, козината остра и миришеше на козел. И аз вдигнах ръка, за да го осъдя в името на бога, и му рекох: „Спри. Неделя никога не е бил подходящ ден, за да се принася в жертва агне.“

Когато свърши, жегата бе започнала. Тази силна, тежка и изгаряща жега на тоя незабравим август. Но отец Антонио Ирабел вече не усещаше жегата. Знаеше, че там, зад гърба му, хората отново са на колене, стреснати от проповедта, но това дори не го зарадва. Не го радваше и близката възможност виното да облекчи измъченото му гърло. Чувствуващ се неудобно и не на място. Чувствуващ се замаян и не можа да се съсредоточи във върховния миг на жертвоприношението. Това му се случваше от известно време, но сега разсеяността му беше по-друга, защото го бе обзело определено беспокойство. Тогава за пръв път през живота си позна тщеславието. И така както си го бе представял и както бе говорил в проповедите си, той усети, че тщеславието е мъчително като жажда.

Рязко затвори ризницата и рече:

— Питагор.

Черковният прислужник — едно момче с лъскава остригана глава, кръщелник и осиновен на отец Антонио Ирабел, се приближи до олтара.

— Събери милостинята — каза свещеникът.

Момчето примигна, обърна се кръгом и после рече с едва доловим глас:

— Не знам къде е дискосът.

Беше вярно. От месеци не се събираще милостиня.

— Тогава потърси някоя голяма торба в ризницата и събери колкото можеш повече — каза свещеникът.

— А какво да кажа? — попита момчето.

Свещеникът загледа умислено голия синкав черен, изпъкналият стави. Сега той на свой ред примигна:

— Кажи, че е за прогонването на Скитника-евреин — рече и усети, че като казва това, носи голяма тежест в сърцето си. За миг чуваше само пращенето на свещите в тихия храм и собственото си тежко и учестено дишане. После сложи ръка на рамото на прислужника, който го гледаше с кръглите си уплашени очи, и рече:

— После ще вземеш парите и ще ги отнесеш на момчето, което в началото беше само; ще му кажеш, че му ги праща отчето, за да си купи нова шапка.

[1] Мадам Ивет умря тази нощ (фр.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.